
ANNOTATIONES.

ANNOTATIO (1) pag. 174.

Quædam hic minime ad propositum necessaria silentio præteriit Alypius. Hanc ipsam Epistolam totam, et ex actis Collationis, sed integratam, inter Augustinianas retulimus, ordine cxxviii.

ANNOTATIO (2) pag. 245.

Pulchre alludit ad morem Donatistarum, quos supra lib. i. c. 27. redarguit, quod sese ad exitium præcipitare solerent.

ANNOTATIO (3) pag. 260.

Hunc Sermonem ex Cellensi codice eruit Hieronymus Viguierius, et in secundum tomum concinnati a se Supplementi Augustiniani retulit, nihil ipse dubitans quin vere dictus ab Augustino fuerit, et quidem primus eorum Sermonum quos B. Episcopus post Valerii præcessoris sui obitum fecit ad plebem. Verum ut non hic immoremur in expendendo stylo, qui nec satis gravitatis et dignitatis, nec dictionis omnino Augustinianæ modum habere videtur, certe Sermo historias duas, alteram diaconi cujusdam Mutuggensis, alteram Rusticiani, (seu

ut in antiquo exemplari scriptum est Rusticani,) quæ ex tempore atque aliis circumstantiis probantur longe diversæ, permiscet confunditque. Nam in primis Rusticianus ille qui in hoc Sermone diaconus *Mutugensis* vocatur, et cum ab Ecclesia catholica defecisset ad Donatistas, a Macrobio rebaptizatus dicitur et diaconus factus, is, inquam, plurimis indiciis significatur idem prorsus esse cum diacono illo Mutugennensi rebaptizato, cujus causa Augustinus Epistolam *XXIII*, tacito ipsius diaconi nomine scripsit ad Maximinum circiter annum Christi 392. Quanquam etiam alia legantur hic non pauca quæ in ipsum minime conveniunt. Quippe eo tempore quo diaconus ille a Donatistis receptus fuit, erat adhuc presbyter Augustinus, uti ex eadem Epistola *XXIV*. liquet. At Sermonis auctor num. 2. testatur se in *ipso oneris sui exordio* dedisse operam, *ut in præcipitium ruentem in plano collocaret*. Nec enim dici potest *oneris* nomine presbyteratum Augustini hoc loco indicari, cum dicam ibidem concionator, quod eum *nolebat sibi subtrahi in ipso oneris sui exordio, quem a satis longo tempore videbat tanquam fulgur de cælo cadentem*. Haud enim longo tempore ante presbyteratum suum Hippone degebat Augustinus. Neque solum auctor supponit hunc diaconum nonnisi a tempore sui episcopatus, (quem quidem Augustinus vivente adhuc Valerio suscepit,) prælapsum esse; verum etiam in hoc Sermone, quanquam post obitum Valerii habitus sit, de illius diaconi miserabili casu, velut de re prorsus recenti dicit num. 3. *Dum de pastore erepto lugemus*, inquit, *nascitur de perduto fratre dolendi occasio*. Meminit n. 6. Feliciani et Prætextati, quos jam Donatistæ receperant una cum iis quos baptizaverant: quod non contigit nisi nno 397.

Accedit illud, quod in eandem rem hic num. 5. referat verba Epistolæ *CVII*. Augustino scriptæ a Theodoro et Maximo: quæ sane verba ad aliam causam spectant, Rusticani videlicet subdiaconi, qui pariter ab Augustino descivit, ut a Macrobio rebaptizaretur; in qua occasione huic dedit Augustinus Epistolam *CVIII*. circiter annum 409. Et vero Rusticani hujusce subdiaconi casus non nisi post Honorii leges contra Donatistas contigisse intelligitur ex eadem *CVIII* Epistola, id est, post annum 405. Nemo autem, uti existimamus, eo usque Valerii, vitam extendere conetur, cum videat Augustinum ab exordio sui episcopatus nunquam Valerii meminisse, præterquam in Epistolis *XXXI* et *XXXIII*, quas haud dubie circiter annum 396 conscripsit: vix etiam verisimile est hunc diaconum, si ipse est qui jam a principio episcopatus Augustini vacillabat, nonnisi decennio post cecidisse. Porro quædam a concionatore proferuntur tanquam ex Augustiniana ad Macrobius Epistola, quæ non ipsa, sed in Epistola *XXIII* ad Maximinum expresse habentur.

Silentio omittimus alia quæ dubium sermonem hunc reddunt, veluti cum in eo concionator eundem illum, quem n. 4. dissolutum hominem ac profligatum prædicat, militem Domini et vas honoris dicit n. 3. Cum rem ipsa baptismi iteratione magis lugendam judicat, quod ille Ecclesiæ desertor etiam diaconus a Donatistis factus fuisset: cum eosdem hæreticos rebaptizatores exemplo baptismi Primiani urget: ac præterea Maximum et Theodorum, qui ab Augustino in Epistola *CVIII* *filii et honorabiles viri* appellantur, absque ulla honoris testificatione nominat. Usurpat n. 1. verbum *omen*, quod in lib. 1. *Retract.* c. 1. improbatum ab Augustino. Tandem hic n. 4. de Primiani facto perinde iste loquitur, ac si

res omnibus perspecta esset, de qua tamen in eo Ser-
mone nullum adhuc verbum ad populum fecerat.

ANNOTATIO (4) pag. 268.

Forte a Donatistis in Catholicos tum temporis grassan-
tibus. Vide August. Epist. 133 et 134.

ANNOTATIO (5) pag. 284.

In Enchiridio multis post annis edito scripsit Augus-
tinus cap. 46. non improbabili ter dici, parvulos paren-
tum non solum primorum, sed etiam suorum de quibus
ipsi nati sunt, peccatis obligari, eosque ante regeneratio-
nem teneri illa divina sententia: *Reddam peccata pa-
trum in filios*, Magister sentent. lib. 2 cap. 33. ostendit
Augustinum hæc dixisse non asserendo, sed diversorum
opinionem referendo. Dixit sane ea regula et moderatione,
quam servari jussit in lib. 6. de Genesi ad lit. c. 9. ni-
mirum *ut in profundo Scripturæ sensu magis præ-
staret diligentiam inquirendi, quam affirmandi teme-
ritatem.*

ANNOTATIO (6) pag. 290.

Hanc sententiam ab Apostolica sede, cum de hac ipsa
re ageretur, adhibitam contra Pelagianos fuisse scribit
Augustinus Epist. 186. ad Paulinum n. 28. et 29. Ad-
hibuit nimirum Innocentius Papa in Epistola ad Patres
Milevitani concilii, quæ inter Augustinianas est 182.
Verba innocentii quæ huc spectant, transtulit Augusti-
nus in librum 2. ad Bonifac. c. 4. Præterea Gelasius

Papa post Augustini obitum eadem ex sententia Pelagia-
nos, episcopis per Picenum scribens, redarguit, eaque
neminem exceptum esse docuit. Fulgentius porro a
Ferrando diacono rogatus quid existimandum de salute
juvenis Æthiopsis, qui instante morte baptizatus, prius
decesserat, quam Eucharistiam percepisset, ostendit et
ex multis Scripturæ locis, et ex Augustini Sermone ad
Infantes, *tunc unumquemque fidelium corporis san-
guinisque Domini participem fieri, quando in bap-
tismate membrum corporis Christi efficitur, nec alie-
nari ab eo panis calicisque consortio, etiamsi ante-
quam panem illum comedat et calicem bibat, de hoc
sæculo in unitate corporis Christi constitutus absce-
das.* Confer lib. 3. de Peccatorum meritis cap. 4. et
Tractat. 26. in Joan.

ANNOTATIO (7) pag. 295.

Ducitur vox a Cerere, in cujus sacris furore correpti
mentis non satis compotes erant.

ANNOTATIO (8) pag. 310.

Sic Latinis ætate sua incertam testatur sæpe Hierony-
mus in Commentariis ad Isaïæ cap. 6. et 8. ad cap. 8.
Zachar. ad 26. Matth. et in catalogo scriptorum Eccle-
siasticorum cap. 16. ad Paulum, et cap. 70. ad Gaium, etc.
a Græcis vero susceptum olim tanquam Pauli, in Epist.
129. ad Dardanum scribit: *Illud, ait, nostris dicendum
est, hanc Epistolam quæ scribitur ad Hebræos, non
solum ab ecclesiis Orientis, sed ab omnibus retro*

ecclesiae Græci sermonis scriptoribus, quasi Pauli Apostoli suscipi.

ANNOTATIO (9) pag. 361.

Lov. *ita et ejus malam voluntatem, quæ nisi hominem haberet in quo esset, esse omnino non posset, ad auctorem Deum esse referendum.* Ultima isthæc verba, *ad auctorem Deum*, etc. expunximus, revocata huc illa lectione, *ita et ejus male voluntatis*, subaud. *Deus auctor esset*: quam quidem reperimus in editis Am. et Er. et in omnibus MSS. codicibus, e quibus tamen nonnulli, post *malæ voluntatis*, perperam addunt *initium*: necnon infra cum Am. et Er. *ad auctorem Deum esse referendum.* In editione quadam Parisiensi anni 1644. sic legitur, *ita et quidquid est male voluntatis quæ nisi hominem haberes*, etc.

ANNOTATIO (10) pag. 372.

Accipiebant catechumeni sacramentum salis, qua de re extat concilii Carthaginensis III. canon 5. Id rursum Augustinus in lib. de Catechizandis rudibus cap. 26. *sacramentum* appellat et *speciem benedictione sanctificatam*: qui etiam lib. 1. Confess. c. II. de suo ipsius catechumenatu loquens, *Et signabar jam*, ait, *signo crucis ejus et condiebar ejus sale.*

ANNOTATIO (11) pag. 385.

Respicere videtur in locum Num. c. 14. ubi omnibus qui a viginti annis et supra numerati sunt, morti in de-

serto obeundæ addictis, decrevit Deus cæteros in terram promissionis introducere ætate juniores, qui Josuë c. 23. v. 6. et 8. laudantur non declinasse a lege, nec ad dexteram nec ad sinistram.

ANNOTATIO (12) pag. 389.

Pelagii in Paulum commentarios citat Mercator in Commentario. c. 2. sententias illius ibidem profert multas, quæ totidem fere verbis leguntur in commentariis nomine Hieronymi falso publicatis.

ANNOTATIO (13) pag. 398.

Anno, credimus, 411. cum apud Carthaginem Colatio cum Donatistis haberetur. Quo tempore Pelagium a se visum testatur Augustinus infra in lib. de gestis Pelagii cap. 22.

ANNOTATIO (14) pag. 408.

Ad commentarios in Paulum inter Hieronymi opera, qui vel ad Pelagium vel ad aliquem ex ipsius discipulis pertinent.

ANNOTATIO (15) pag. 476.

Nondum in ejus manus venerat Eusebius versus a Rufino, qui in ipsius historiae libro 7. c. 24. Gregorium Neocæsareæ Ponti antistitem prodit id miraculi effecisse,

ut mons sive rupes loco moveretur: cujus etiam facti meminit Beda lib. 3. comment. in Marc. c. 11.

ANNOTATIO (16) pag. 480.

Aliquid hic perturbatum esse suspicamur. Nam ea quæ parenthesis complectitur, non satis coheret cum verbis sequentibus: forte collocanda sunt paulo supra, scilicet ante illud, *Verum ecce jam talem constituamus.*

ANNOTATIO (17) pag. 488.

Petrus Lombardus in 1. sent. dist. 43 cap. ult. ut ostendat Deum multa posse facere quæ non vult, postea quam illud ex Enchirid. c. 95. de Tyriis et Sidoniis dictum retulit, *Nec utique injuste Deus noluit salvos fieri, cum possent salvi esse si vellet*: subjunxit continenter hunc ipsum locum præsentis libri, de Judæ secundum animam suscitatione sic interpretatum: *Idem in libro, inquit, de natura et gratia: Dominus Lazarum suscitavit in corpore, numquid dicendum est, non potuit Judam suscitare in mente? Potuit quidem sed noluit.*

ANNOTATIO (18) pag. 503.

Marcellinus tribunus obierat anno 413, mense septembris, *sub invidia tyrannidis Heraclaniæ*, uti Hieronymus in lib. 3. contra Pelagianos scribit, *ab hæreticis innocens cæsus*. Hunc *spectabilis memoriæ virum* appellat Honorius in lege data die 30. Aug. an 414 in lib. 16. cod. Theod. 5. de hæret. l. 55.

ANNOTATIO (19) pag. 511.

Non probat id Pelagio objectari: quo quidem adversus eum argumento utitur Hieronymus in Epistola ad Ctesiphontem: *Numquid, ait, præcipit mihi Deus ut essem quod Deus est, ut nihil inter me esset et Dominum creatorem, ut major essem angelorum fastigio, ut haberem quod angeli non habent? De illo scriptum est quasi proprium, Qui peccatum non fecit.*

ANNOTATIO (20) pag. 517.

Intellige, quo posset et deberet hac in vita augeri. *Neque enim, ait lib. de Spiritu et litt. c. 36. n. 65, si esse nondum potest tanta dilectio Dei, quanta illi cognitioni plenæ perfectæque debetur, jam culpæ deputandum est.* Vide lib. de Perfectione justitiæ c. 6.

ANNOTATIO (21) pag. 538.

Lactantius is est, ex quo testimonia prima petivit Pelagius.

ANNOTATIO (22) pag. 540.

Hymnus ille Ambrosianus a monachis Cisterciensibus canitur ad Tertiam Dominica Palmarum, et proxime sequentibus diebus.

ANNOTATIO (23) pag. 542.

Verba illa, quæ velut Xysti Romani episcopi et mar-

tyris Pelagius ipse protulerat, didicit postmodum Augustinus Xysti sive Sexti esse philosophi Pythagoræi, ex lectione forsitan Hieronymi epist. ad Ctesiphontem, ubi is errorem hunc detegens, ejus causam in Rufinum refert.

ANNOTATIO (24) pag. 548.

Quod hic: Vel Pelagii quem refellit, vel certe Deuteronomii librum indicat, qui secundum LXX. addit, *et in manibus tuis.* Confer lib. 5. Quæstionum in Deuteron. quæst. 54.

CONCORDANTIA

BIBLIOTHECÆ LATINÆ CUM GALLICA.

BIBLIOTHECA LATINA.

BIBLIOTHECA GALLICA.

Breviculus collationis cum Donatistis, pag. 33.	Eorundem analysis, tom. XXI, pag. 287-289.
Contra Gaudentium Donatistarum episcopum, lib. II, p. 185.	Eorundem analysis et fragmenta, tom. XXI, p. 289-296.
De peccatorum meritis et remissione, lib. III, p. 259.	Eorundem analysis, tom. XXI, p. 199-201.
De Spiritu et littera, lib. I, p. 411.	Ejusdem analysis, tom. XXI, p. 201-208.
De natura et gratia contra Pelagium, lib. I, p. 484.	Ejusdem analysis et fragmenta, tom. XXI, p. 145-147.